

ПІДХОДИ ДО РЕФОРМУВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЗА АСПЕКТАМИ ТА РІВНЯМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

© 2017 КОСТЮК Т. О., МАРТИНЕНКОВ В. І., ЛУЦЕНКО І. О.

УДК 338.43

Костюк Т. О., Мартиненков В. І., Луценко І. О. Підходи до реформування розвитку сільських територій за аспектами та рівнями економічної безпеки сільського господарства

Стаття присвячена узагальненню міжнародного досвіду з використання різних підходів до реформування розвитку сільських територій за аспектами та рівнями економічної безпеки. У країнах світу існують чотири підходи: галузевий, міжгалузевий, територіальний та місцевий. В Україні в процесі реформування розвитку сільських територій за базовий визначено міжсекторальний. Авторами наголошується на важливості диференційованого застосування й інших підходів, що дозволяє творчо використовувати інструменти реформування з урахуванням місцевих особливостей розвитку. Крім того, доведено, що певна частка сільських районів має значні порівняльні переваги, що обумовлюють економічний успіх і зростання добробуту населення. При цьому основною рушійною силою виступають більш привабливі умови для життя та праці, серед яких транспортна інфраструктура має високий рівень пріоритетності, оскільки знижує обмеження на вибір місця проживання.

Ключові слова: сільські території, збалансований розвиток сільських територій, підходи до реформування, аспекти реформування, рівні реформування.

Рис.: 1. Бібл.: 11.

Костюк Тетяна Олексіївна – аспірантка кафедри економіки праці та розвитку сільських територій, Національний університет біоресурсів і природокористування України (вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041, Україна)

E-mail: t.kostuk@i.ua

Мартиненков Валентин Ігоревич – аспірант кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності, Київський національний університет ім. Т. Шевченка (вул. Володимирська, 60, Київ, 01601, Україна)

E-mail: ibeerless@gmail.com

Луценко Ірина Олександрівна – аспірантка кафедри аудиту та економічного аналізу, Університет державної фіскальної служби України (вул. Університетська, 31, Ірпінь, Київська область, 08201, Україна)

E-mail: lutsenko_iryana@ukr.net

УДК 338.43

UDC 338.43

Костюк Т. А., Мартиненков В. И., Луценко И. А. Подходы к реформированию развития сельских территорий по аспектам и уровням экономической безопасности сельского хозяйства

Статья посвящена обобщению международного опыта по использованию различных подходов к реформированию развития сельских территорий по аспектам и уровням экономической безопасности. В странах мира существуют четыре подхода: отраслевой, межотраслевой, территориальный и местный. В Украине в процессе реформирования развития сельских территорий базовым выбран межсекторальный. Авторы отмечают важность дифференцированного применения и других подходов, что позволяет творчески использовать инструменты реформирования с учетом местных особенностей развития. Кроме того, доказано, что определенная доля сельских районов имеет значительные сравнительные преимущества, обуславливающие экономический успех и рост благосостояния населения. При этом основной движущей силой выступают более привлекательные условия для жизни и труда, среди которых транспортная инфраструктура имеет высокий уровень приоритетности, поскольку снижает ограничения на выбор места проживания.

Ключевые слова: сельские территории, сбалансированное развитие сельских территорий, подходы к реформированию, аспекты реформирования, уровни реформирования.

Рис.: 1. Библ.: 11.

Костюк Татьяна Алексеевна – аспірантка кафедри економіки праці та розвитку сільських територій, Національний університет біоресурсів і природокористування України (вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041, Україна)

E-mail: t.kostuk@i.ua

Мартиненков Валентин Игоревич – аспірант кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності, Київський національний університет ім. Т. Шевченка (вул. Володимирська, 60, Київ, 01601, Україна)

E-mail: ibeerless@gmail.com

Луценко Ирина Александровна – аспірантка кафедри аудиту та економічного аналізу, Університет державної фіскальної служби України (вул. Університетська, 31, Ірпінь, Київська область, 08201, Україна)

E-mail: lutsenko_iryana@ukr.net

Kostyuk T. O., Martynenkov V. I., Lucenko I. O. The Approaches to Reforming the Development of Rural Territories by Aspects and Levels of Economic Security of Agriculture

The article is concerned with generalizing the international experience on the use of different approaches to reforming the development of rural territories by aspects and levels of economic security. In the world countries, there are four approaches: sectoral, cross-sectoral, territorial, and local. In Ukraine, in the process of reforming the development of rural territories, as the basic was selected the cross-sectoral approach. The authors specify the importance of differentiated application and other approaches that allow to implement creative use of reforming tools, taking account of the local characteristics of development. In addition, it is proved that a certain proportion of the rural areas has significant comparative advantages, contributing to the economic success and growth of well-being of the population. The main driving force appears to be the more attractive conditions for life and work, among which the transport infrastructure has a high level of priority, since it reduces constraints on the choice of place of residence.

Keywords: rural territories, balanced development of rural territories, approaches to reforming, aspects of reforming, levels of reforming.

Fig.: 1. Bibl.: 11.

Kostyuk Tetyana O. – Postgraduate Student, Department of Labor Economics and Rural Development, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (15 Heroiv Oborony Str., Kyiv, 03041, Ukraine)

E-mail: t.kostuk@i.ua

Martynenkov Valentyn I. – Postgraduate Student, Department of Management of Innovative and Investment Activities, Kyiv National University named after T. Shevchenko (60 Volodymyrska Str., Kyiv, 01601, Ukraine)

E-mail: ibeerless@gmail.com

Lucenko Iryna O. – Postgraduate Student, Department of Audit and Economic Analysis, The University of the State Fiscal Service of Ukraine (31 Universytetska Str., Irpin, Kyiv region, 08201, Ukraine)

E-mail: lutsenko_iryana@ukr.net

У процесі становлення ринкового механізму господарювання в Україні важливістю відзначається дослідження питань розвитку сільських територій. Для даних територій властивим є поліфункціональний характер. У першу чергу, ці території є просторовою основою ведення сільськогосподарського виробництва, тобто вони продовжують виконувати виробничу функцію. Також вони є місцем проживання сільського населення, виконуючи при цьому житлову функцію. Проживання на сільських територіях буде більш комфортно за умови збереження природного середовища, що обумовлює потребу дотримання екологічної функції сільських територій. Суспільство в Україні, як і в інших державах, знаходиться на такому рівні, що необхідним уже є врахування сукупності факторів прояву сільських територій при формуванні господарських програмних документів. Уже недоцільним є обґрунтування програм суто з економічного боку, без урахування екологічних або соціальних складових. Аналогічно і в соціальних програмах – більш ґрунтовною буде їх підготовка за умови врахування економічних складових функціонування. Враховуючи поліфункціональність прояву сільських територій для України, важливе теоретичне та практичне значення має узагальнення підходів до їх реформування та диференціювання їх застосування при вирішенні різних завдань розвитку при системному врахуванні економічних, екологічних та соціальних аспектів.

Питанням дослідження закономірностей розвитку сільських територій приділяється велика увага серед науковців багатьох країн. Так, серед вітчизняних дослідників можна відзначити: Булавка О. Г. [2], Залізка В. Д. [1; 11], Лупенка Ю. О. [3], Малика М. Й. [4] та інших. Серед зарубіжних дослідників привертають на себе увагу роботи Мюллер-Армака А. [5], Пігу А. [6], Demsetz Н. [8], Dwyer J. [9], Gasson R. [10] та інших.

Проте диференціювання застосування різних підходів до системного вирішення проблем сільських територій при обґрунтуванні відповідних програмних документів потребує ретельної уваги й обумовлює актуальність дослідження в теоретичному та практичному відношенні.

Мета статті полягає в узагальненні світового досвіду з використання різних підходів до реформування розвитку сільських територій та визначенні напрямів його використання в Україні.

Відповідно до зазначеного *цілями* статті є:

- ✦ узагальнення світового досвіду щодо використання підходів до реформування розвитку сільських територій;
- ✦ установлення підходу або підходів, що обрані пріоритетними при реформуванні розвитку сільських територій України;
- ✦ визначення доцільності застосування інших підходів при продовженні реформ у процесі формування різномірівних програмних документів з розвитку сільських територій.

Преамбулою проблеми обґрунтування більш доцільних підходів до формування програмних документів з розвитку сільських територій є визначення самої сільської території та того, що вона являє собою в законодав-

чому та науковому полі держави. У спрощеній інтерпретації та на підставі узагальнення наукових праць Булавка О. Г. [2] та Залізка В. Д. [1; 11] визначимо, що сільську територію можна ідентифікувати як територію поза межею міст (обласних центрів, обласного підпорядкування, районних центрів, районного підпорядкування).

Визначення підходу або підходів до формування програмних документів із сільського розвитку та розвитку сільських територій повинно ґрунтуватися на диференційованих засадах з установленням випадків доцільності застосування або одного окремого підходу до певного програмного документу з вирішення конкретної проблеми, або до комбінації підходів з вирішення більш комплексних проблем.

Узагальнення робіт Мюллер-Армака А. [5], Пігу А. [6], Demsetz Н. [8], Dwyer J. [9], Gasson R. [10] щодо підходів до реформування довело існування їх чотирьох видів: галузевого, міжгалузевого, територіального та місцевого. Особливість *галузевого підходу* полягає в тому, що відносно нього сільські території розглядаються як просторова база ведення сільськогосподарського виробництва. За таким підходом сільське господарство виступає в ролі основного сектора, і його успіх визначає продуктивність місцевої економіки в цілому. Спад сільськогосподарського виробництва сприяє прояву депресивних процесів на сільських територіях і скороченню рівня надання послуг у сільських районах. Таким чином, політичні програмні документи щодо стимулювання сільськогосподарського виробництва за такого підходу не тільки підтримують внутрішнє постачання продовольства, зайнятість та рівень доходів у галузі, а й виступають суттєвим стримуючим фактором щодо міграції із сільської місцевості, більш пропорційного розвитку сільських районів у плані доходів та соціального й інфраструктурного забезпечення.

Починаючи з другої половини ХХ століття, динамічність розвитку країн світу обумовила вихід на порядок денний вирішення інших проблем поряд з господарсько-економічними, зокрема соціальними та екологічними. У більшості країн світу все більшої критики зазнавав підхід та політика, сконцентровані суто на галузевому розвитку сільських територій. Протягом другої половини ХХ століття відбулася суттєва техніко-технологічна зміна виробництва сільськогосподарської продукції. Застосування високопродуктивної техніки обумовило суттєве зменшення потреби у трудових ресурсах. Застосування високих технологій з високим рівнем хімізації та застосування мінеральних добрив спричинили прояв екологічних екстерналій на сільських територіях. Зазначене підвищення інноваційного рівня виробництва обумовило те, що значна частина техніки та обладнання імпортувалися з-за меж місцевої економіки, знижуючи таким чином вплив сільського господарства на місцевому рівні. За минуле століття відзначається комбіноване зменшення ролі сільськогосподарського сектора в економіках держав і безпосередньо в місцевих економіках. Якщо на початку ХХ століття більшість держав були аграрними і частка валового національного продукту у ВВП країни у них складала біль-

ше за 50%, то в теперішній час, наприклад у США, частка ВВП, що припадає на сільське господарство, складає менше 1%. Узагальнення вищезазначеного доводить, що формування програмних документів місцевого розвитку та розвитку сільських територій виключно на галузевих позиціях не є виправданим, оскільки несе локальну суть і не дає можливості більш широкого врахування особливостей взаємодії різних чинників на сільських територіях. При розгляді застосування галузевого підходу слід відзначити наявність суттєво різних екстернатів в Європі. Там акцент суто на галузевому розвитку призвів до суттєвих витрат, що були пов'язані з необхідністю зберігання надлишків виробленої сільськогосподарської продукції та її утилізації. Це обернулося додатковими витратами суспільства та загальним зниженням ефективності функціонування всієї економіки.

Другим за еволюцією та значущістю є *міжгалузевий підхід*, що застосовувався при обґрунтуванні заходів економічної та господарської політики. Зниження відносної важливості сільського господарства в сільській місцевості обумовило зменшення його впливу на місцеву економіку в цілому. Це наводить на думку щодо доцільності застосування багатосекторального підходу. Відносно невеликий внесок сільського господарства в багатьох сільських районах означає, що інші сектори економіки стали відігравати все більш зростаючу роль у сільському господарстві. Відпочинок і туризм, і в більш загальному плані сектора послуг і промисловості, стали домінуючими. Заходи політики були акцентовані на диверсифікації доходів фермерів. Фермери були заохочені шукати альтернативні джерела доходу шляхом збільшення вартості сільськогосподарської продукції; використання сільськогосподарських активів, зокрема земельних ділянок та будівель, для несільськогосподарських цілей; проведення сільськогосподарських робіт на інших фермах. Вони залучалися до несільськогосподарської економічної діяльності на своїх фермах. Акцент на диверсифікацію сільськогосподарського бізнесу згодом був розширений для більш широкого аналізу фермерських господарств та їх можливостей щодо розширення джерел доходів як стратегії їх довгострокового виживання. Зазначається, що в той період цілі розвитку сільських районів коригувалися в бік більшого заохочення зайнятості, абсолютно не пов'язаної із сільським господарством. За цим підходом акцент політики підтримки доходів фермерських господарств змістився суто з сільськогосподарської підтримки на багатофункціональну.

Економічні зміни в процесі трансформації в різних країнах ґрунтувалися на різних підходах до реформування. Слід відзначити, що відносно сільських територій у більшості країн традиційною моделлю реформування вважалася така, що базувалася навколо розвитку сільськогосподарського та пов'язаного з ним виробництва. Слід також відзначити, що соціально-економічні зміни в сільській місцевості супроводжувалися трансформацією багаторічних зв'язків, пов'язаних з поставками сільськогосподарських ресурсів і збутом сільськогосподарської продукції.

У процесі ринкової трансформації в окремих сільських районах відзначається факт зростання ролі несільськогосподарської діяльності. Це проявляється у рівні працевлаштування людей в інші види виробництв та внеску інших суб'єктів господарювання в місцеві бюджети. Даний факт обумовлює потребу переміщення аналізу особливостей розвитку сільських районів в бік *територіального підходу*, оскільки територія вже виступає інтегрованою одиницею аналізу – не тільки сільськогосподарського виробництва, але й промислового та іншого. Дані тенденції в інших країнах світу слід враховувати при формуванні політики розвитку сільських районів на рівні держави та на місцевому рівні. Акцент при цьому може бути зміщений на розвиток інфраструктурних складових територій. Це буде фактором привабливості територій для вкладення інвестицій потенційних інвесторів у розвиток як сільськогосподарських, так і інших видів діяльності. Факторами, що обумовлюють привабливість територій, є такі: менший рівень орендної плати за оренду землі та промислових площ у сільських районах порівняно з міськими, привабливість життя в сільській місцевості.

Сьогодні саме поняття «сільський район» відносно певних сільських територій стає умовним внаслідок підвищення впливу на суспільне життя в таких районах промислових виробництв. Цей факт означає, що сільські райони в різноманітних умовах стикаються з абсолютно різними типами проблем. У зв'язку з цим виходить, що з огляду на різноманітність обставин, виявлених у сільській місцевості, більшість узагальнень про характер «сільських» районів буде неправильним.

Предметом аналізу сільських районів лишається проблема низької заробітної плати та неповної зайнятості. У районах з низьким рівнем активності та високим рівнем безробіття поява будь-якого нового виду діяльності може мати мультиплікативний ефект, який спрацює за рахунок інших секторів і може, своєю чергою, сприяти новим можливостям для диверсифікації аграрних видів діяльності, підтримуючи тим самим населення, раніше задіяне в сільськогосподарському виробництві.

Певна частка сільських районів має значні порівняльні переваги, що обумовлюють економічний успіх і зростання добробуту населення. Це включає в себе безліч процесів різної важливості на місцях. Основною руйнівною силою зазначеного виступає той факт, що сільські райони пропонують більш привабливі умови для життя та праці. При цьому вдосконалення транспортної інфраструктури знижує обмеження на вибір місця проживання або роботи. Поширеною в розвинутих країнах також є тенденція переміщення людей після виходу на пенсію для проживання в сільську місцевість, що вимагає розвитку відповідних інфраструктурних складових.

Розгляд будь-яких проблем розвитку сільських територій необхідно здійснювати на комплексній основі як з точки зору загальнодержавних проблем, так і з точки зору можливості даних територій сприяти вирішенню потреб конкретних людей. Зокрема, при аналізі ринку праці проблема безробіття може означати відсутність можливостей для працевлаштування на місцевому ринку праці. Акцент з вирішення даної проблеми буде

полягати в створенні нових робочих місць. Проте існує цілий ряд факторів, які можуть запобігти індивідуальному доступу до робочих вакансій, що включає в себе відсутність транспорту, дитячих установ або невідповідність між типами робочих місць і навичок тих, хто не має роботи. Обґрунтування вирішення такого зрізу проблем обумовлює доцільність їх розгляду саме з точки зору конкретних територій. Відповідно до зазначеного у процесі реформування розвитку різних сільських районів за територіальним принципом необхідне врахування галузевої структури району, структури зайнятості населення та структури населення за віковим складом. Зазначені фактори будуть характеризувати дохідну та витратну частини моделі. Таким чином, сільські райони часто йдуть різними шляхами, деякі в довгостроковій перспективі – до поглиблення розвитку за сільськогосподарським напрямом, що в науковій літературі характеризується як традиційний шлях. Своєю чергою, деякі йдуть шляхом диверсифікації господарської діяльності та через додаткове залучення населення до проживання в сільській місцевості за рахунок розвитку інфраструктури та сфери послуг.

У практиці реформування слід враховувати чинники, пов'язані з рівнем надання послуг як з точки зору пропозиції, так і з точки зору попиту: економія за рахунок збільшення обсягу і централізації в наданні послуг, підвищення особистої мобільності, приватизація постачальників послуг, а також зміни у структурі попиту є важливими складовими для формалізації у процесі здійснення реформ. Ці питання припускають деякі обмеження щодо загального територіального підходу, особливо відмінності між умовно «промисловими» та «сільськими» районами в сільській місцевості. Формування моделі розвитку та відповідної програми з її реалізації повинно враховувати конкретні можливості районів, що залежать від місцевих особливостей, ландшафту, природного середовища, ріки або водоймища, топографії, наявності природних ресурсів, інфраструктурних об'єктів.

Успіх реформ у державі значною мірою залежить від вирішення конкретних проблем індивідуально побутового або ділового характеру на місцевому рівні. Саме

на вирішення цих проблем повинні бути спрямовані наявні ресурси. Зазначена обставина обумовлює виокремлення особливого підходу до розвитку сільських територій та відповідного йому підходу до складання моделі розвитку – *місцевого підходу*. Усвідомлення конкретних проблем на місцях не під силу центральним органам влади, але повністю можливо для місцевих. Це вказує на необхідність децентралізації процесу прийняття рішень. Разом з тим, у державі слід дотримуватися певного паритету у процесі вирішення проблем національного та місцевого рівнів. Це передбачає визначення загальнодержавних та місцевих пріоритетів у економічній та соціальній політиці та обґрунтування механізмів розподілу ресурсів для їх розв'язання.

У межах зазначеного підходу більш важлива роль належить інформації, особливо при порівнянні витрати ресурсів та результатів при вирішенні проблем національного та місцевого рівнів. Для держави все одно важливим є пошук шляхів раціонального використання обмежених ресурсів. Це обумовлює потребу в інформаційній системі, за допомогою якої можна б було оцінити місцеві умови з урахуванням національних пріоритетів. У цьому відношенні важливою є інформація, яка розповсюджуються з окремих домашніх господарств і підприємств про можливості та ресурси, які можуть бути надані на підтримку досягнення загальнонаціональних і місцевих цілей.

Застосування секторального підходу обумовлює незначні вимоги до інституційного забезпечення процесів реформування на місцевому та регіональному рівнях. Проте у випадку, коли для вирішення проблем застосовується територіальний або локальний підходи, для забезпечення ефективності використання ресурсів у межах всієї держави важливим є створення інститутів з інформаційного забезпечення та місцевого реформування органів влади, здатних здійснити ефективні реформи.

Узагальнення вищезазначеного дає нам підстави структурувати підходи до реформування розвитку сільських територій за аспектами та рівнями реформування, що представлено на *рис. 1*.

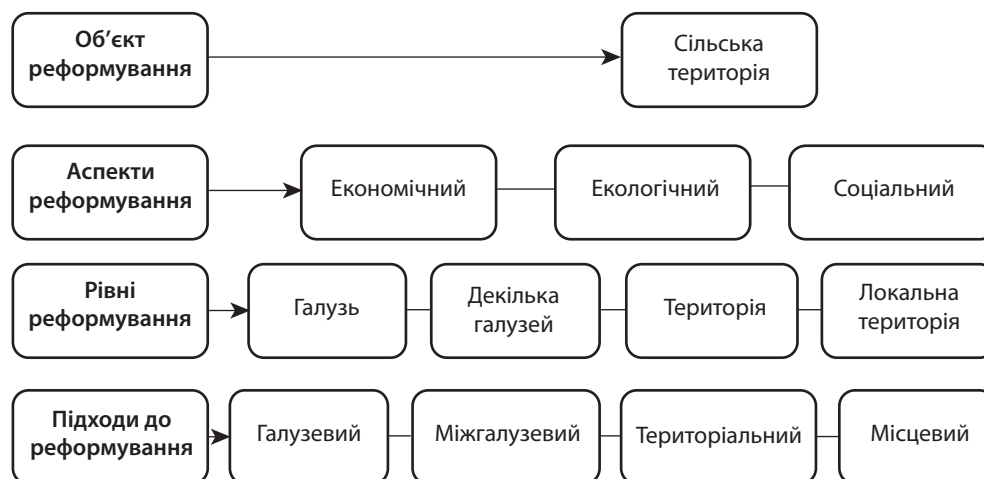

Рис. 1. Структуризація підходів з реформування розвитку сільських територій за аспектами та рівнями реформування

Узагальнення наукових праць вітчизняних дослідників довело переважання в них акцентів на застосуванні міжгалузевого та територіального підходів до реформування, що, зокрема, відзначається у працях Булавка О. Г. [2], Залізко В. Д. [1; 11], Лупенка Ю. О. [3], Маліка М. Й. [4] тощо. В Україні важливим є диференціювання підходів до реформування розвитку сільських територій та гнучке використання різних підходів до формування програм та відповідних моделей їх розвитку. У цьому відношенні важливим є усвідомлення затверджених інституційних рамок з реформування та їх коригування в разі потреби. Розпорядженням Кабінету Міністрів № 995-р від 23.09.2016 р. прийнята «Концепція розвитку сільських територій» [7], якою окреслюються головні пріоритети розвитку сільських територій та механізм підготовки аграрного та сільського секторів держави до функціонування в умовах зони вільної торгівлі з ЄС. Метою даної Концепції є створення необхідних організаційних, правових та фінансових передумов для сільського розвитку.

Дана Концепція побудована на диференційованій основі з прорахунком трьох найбільш імовірних варіантів та наслідків розвитку сільських територій. При цьому базовим обрано третій варіант, що передбачає раціональне формування конкурентоспроможного багатогалузевого та багатокладного сільського господарства, диверсифікованої сільської економіки, сприятливого середовища проживання на основі нарощування людського і соціального капіталу та розвитку партнерства держави та бізнесу. Наведене надасть можливість реформувати систему управління розвитком сільських територій, активізувати ініціативність та відповідальність територіальних громад сіл, селищ, розширити сферу прикладання праці, збільшити доходи сільського населення і доступність базових послуг, нормалізувати демографічну ситуацію на переважній частині сільських територій.

Досягнення зазначених цілей потребує реформування системи управління на основі: 1) законодавчого та нормативно-правового забезпечення розвитку сільських територій; 2) посилення ролі територіальних громад сіл, селищ у плануванні та впровадженні заходів з розвитку сільських територій; 3) сприяння розвитку державно-приватного партнерства для реалізації проєктів розвитку сільських територій та залучення інвестицій; 4) створення фонду розвитку сільських територій; 5) створення реєстру непродуктивних земель, які можуть бути використані для вирощування енергетичних культур рослин.

При цьому базовим щодо реформування в державі обрано міжсекторальний підхід.

ВИСНОВКИ

Сільські території держави характеризуються різноманітністю умов та факторів територіального, економічного та соціального розвитку. Первинними одиницями сільських територій є адміністративно-територіальні одиниці поділу: сільські ради, сільські райони, села тощо. Не ставлячи під сумнів доцільність застосування секторального підходу як базового, вважаємо за доцільне для

певних районів застосування територіального та локального підходів. Слід відзначити, що для окремих сільських районів України дієвим буде застосування і галузевого підходу. У будь-якому випадку в процесі реформування слід творчо використовувати інструменти реформування з урахуванням місцевих особливостей розвитку.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні випадків більш доцільного застосування кожного з підходів – галузевого, міжгалузевого, територіального, місцевого, а також механізмів реформування за кожним з них. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Залізко В. Д.** Сільські території України: стратегічні пріоритети розвитку в контексті зміцнення економічної безпеки: монографія. Ірпінь: Видавництво НУДПСУ, 2014. 502 с.
- 2. Булавка О. Г.** Соціальні проблеми розвитку сільських територій // Соціально-економічні засади розвитку сільських територій (економіка, підприємництво і менеджмент): монографія/Малік М. Й., Кропивко М. Ф., Булавка О. Г. та ін. Київ: ННЦ ІАЕ, 2012. Розд. VIII. С. 502–549.
- 3. Лупенко Ю. О.** Добробут сільського населення в пореформний період. *Економіка АПК*. 2007. № 3. С. 133–137.
- 4. Малік М. Й., Хвесик М. А.** Сталий розвиток сільських територій на засадах раціонального природокористування та екологічнобезпечного агропромислового виробництва. *Економіка АПК*. 2010. № 5. С. 3–12.
- 5. Мюллер-Армак А.** Принципы социального рыночного хозяйства. // Социальное рыночное хозяйство: концепция, практический опыт и перспективы применения в России/под общ. ред. Р. М. Нуреева. М.: Издательский дом ГУ-ВШЭ, 2007. С. 40–54.
- 6. Пигу А.** Экономическая теория благосостояния/пер. с англ. М.: Прогресс, 1985. 512 с.
- 7.** Розпорядження Кабінету Міністрів «Про схвалення Концепції розвитку сільських територій» від 23.09.2015 р. № 995-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-p>
- 8. Demsetz H.** Industry Structure, Market Rivalry, and Public Policy. *The Journal of Law and Economics*. 1973. Vol. 16, No. 1. P. 1–9.
- 9. Dwyer J., Ward N., Lowe P., Baldock D.** European rural development under the Common Agricultural Policy's "Second Pillar": *Institutional conservatism and innovation*. *Regional Studies*. 2007. Vol. 41, No. 7. P. 873–887.
- 10. Gasson R.** Farm diversification and rural development. *Journal of Agricultural Economics*. 1988. Vol. 39, No. 2. P. 175–182.
- 11. Zalizko V. D.** Methodology of creating an innovative platform for cooperation between scientists, government officials and business // Konferencja Międzynarodowa pod Honorowym Patronatem Marszałka Województwa Lubelskiego "Biogospodarka w rolnictwie" (21–22 Czerwiec 2016, Puławy), 2016. S. 77–80.

Науковий керівник – Лісовий А. В., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри аудиту та економічного аналізу Університету державної фіскальної служби України (м. Ірпінь)

REFERENCES

Bulavka, O. H. "Sotsialni problemy rozvytku silskykh terytorii" [Social problems of rural territories development]. In *Sotsialno-ekonomichni zasady rozvytku silskykh terytorii (ekonomika, pidpryemnytstvo i menedzhment)*, 502-549. Kyiv: NNTs ІАЕ, 2012.

Demsetz, H. "Industry Structure, Market Rivalry, and Public Policy". *The Journal of Law and Economics*. Vol. 16, no. 1 (1973): 1-9.

Dwyer, J. et al. "European rural development under the Common Agricultural Policy's "Second Pillar": Institutional conservatism and innovation". *Regional Studies*. Vol. 41, no. 7 (2007): 873-887.

Gasson, R. "Farm diversification and rural development". *Journal of Agricultural Economics*. Vol. 39, no. 2 (1988): 175-182.

[Legal Act of Ukraine] (2015). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-p>

Lupenko, Yu. O. "Dobrobut silskoho naselennia v poreformnyi period" [The welfare of the rural population in the post-reform period]. *Ekonomika APK*, no. 3 (2007): 133-137.

Myuller-Armak, A. "Printsipy sotsialnogo rynochnogo khozyaystva" [The principles of social market economy]. In *Sotsialnoye rynochnoye khozyaystvo: kontseptsiya, prakticheskiy opyt i perspektivy primeneniya v Rossii*, 40-54. Moscow: ID GU-VShE, 2007.

Malik, M. I., and Khvesyk, M. A. "Stalyi rozvytok silskykh terytorii na zasadakh ratsionalnoho pryrodokorystuvannia ta ekolohobezpechnoho ahropromyslovoho vyrobnytstva" [Sustainable development of rural territories on the principles of environmental management and environmentally friendly agricultural production]. *Ekonomika APK*, no. 5 (2010): 3-12.

Pigu, A. *Ekonomicheskaya teoriya blagosostoyaniya* [The economic theory of well-being]. Moscow: Progress, 1985.

Zalizko, V. D. *Silski terytorii Ukrainy: stratehichni priority rozvytku v konteksti zmitsnennia ekonomichnoi bezpeky* [Rural areas of Ukraine: strategic development priorities in the context of strengthening economic security]. Irpın: Vyd-vo NUDPSU, 2014.

Zalizko, V. D. "Methodology of creating an innovative platform for cooperation between scientists, government officials and business". *Biogospodarka w rolnictwie*. Pulawy, 2016.77-80.